

**Program dela
Pomurskega konzorcija »Natura 2000«
v letu 2007
(PREDLOG)**

1. Uvod

Natura 2000 je evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, razglašeni v državah članicah Evropske unije z osnovnim ciljem ohraniti biotsko raznovrstnost za bodoče rodove. Posebna varstvena območja so torej namenjena ohranjanju živalskih in rastlinskih vrst ter habitatov, ki so redki ali na evropski ravni ogroženi zaradi dejavnosti človeka. To najpogosteje pomeni, da je na teh območjih treba vzdrževati ugodno stanje z različnimi ukrepi, bodisi zgolj nadaljevati z obstoječimi dejavnostmi.

Evropska unija je to omrežje uvedla kot enega od mehanizmov za izvajanje t.i. direktive o habitatih in pticah. Slovenija je sprejela sodelovanje v Naturi 2000 kot pridružitveno obveznost. Tako je na dan pridružitve EU 1. maja 2004 začel veljati seznam nacionalnih območij, katerih ohranitev je pomembna na evropski ravni. Opredeljeni so bili tudi predvideni ukrepi, ki jih bomo izvajali za njihovo upravljanje oz. ohranjanje.

Vsa območja Natura 2000 ne bodo postala naravni rezervati. Izločitev zemljišča iz rabe je prej izjema kot pravilo, saj so območja, predlagana za omrežje Natura 2000, ohranjena prav zaradi dosedanje ustrezne dejavnosti človeka. Naravni rezervati in druga zavarovana območja so eden od možnih mehanizmov za upravljanje območij Natura 2000. Vendar se strogo varstvo v okviru naravnih rezervatov v praksi zelo redko uporablja. Najpogostejši način upravljanja je pogodbeno varstvo ali skrbništvo, npr. podpis sporazuma o upravljanju z lastnikom zemljišča ali nevladno organizacijo. Sem sodijo tudi pogodbe v okviru kmetijsko-okoljskega programa.

2. Namen ustanovitve Pomurskega konzorcija »NATURA 2000«

Osnovni namen ustanovitve konzorcija je vzpostavitev razvojnega partnerstva za ohranjanje biotske raznovrstnosti in za zagotavljanje trajnostnega razvoja Pomurja na območju »NATURA 2000«.

Ohranjena narava Pomurja predstavlja biser, našo dediščino zanamcem. V mnogih predelih Evrope in Slovenije je narava izrazito manj pestra, pogosto pa tudi precej uničena.

Biotska raznovrstnost se je v zadnjih desetletjih v Evropi hitro zmanjšuje in izgublja. Gre za krčenje in izgubo vrst, habitatov in ekosistemov. Površina mokrišč v severni in zahodni Evropi se je zmanjšala za polovico v omenjenem obdobju. Prihaja do upada številnih evropskih vrst: 64 endemičnih rastlin v Evropi je v naravi že izumrlih, veliko vrst metuljev in ptic je ogroženih. Priča smo tudi izumiranju prvih vrst, za katere se je EU v direktivi o habitatih zavezala, da jih bo varovala. Vse to je posledica infrastrukturnega in turističnega razvoja, intenziviranja kmetijstva in gozdarstva itd., ki v zadnjih desetletjih ne pojenja. Da bi zaustavili upadanje biotske raznovrstnosti, je potrebno ukrepati - Natura 2000 je del odziva EU na ta izziv.

Direktiva o habitatih opredeljuje približno 200 habitatnih tipov ter 700 rastlinskih in živalskih vrst, pomembnih za EU. Da bi dolgoročno ohranili omenjene vrste je EU vzpostavila omrežje območij, na katerih so habitatni in vrste polno zastopani in preko katerega zagotavlja njihovo ohranitev. Določbe direktive o habitatih dopuščajo nadgradnjo omrežja na nacionalnem nivoju. Ohranitve teh vrst namreč ne moremo doseči z zavarovanjem ločenih in omejenih naravnih območij, četudi je vsako zase zelo pomembno.

Natura 2000 ni zamišljen kot sistem strogih naravnih rezervatov, ki bi izključeval vse človekove dejavnosti. Čeprav bo mreža zagotovo vključevala tudi naravne rezervate, bo večina zemljišč tudi v prihodnje v zasebni lasti, pri čemer bo moralo biti gospodarjenje z zemljišči trajnostno v ekološkem, ekonomskem in družbenem smislu.

Dejavnosti človeka in ohranitev vrst pa nikakor niso nezdržljive (npr. ustrezno upravljan lov). Mnogi habitatni so celo odvisni od dejavnosti človeka (npr. kmetijstva). Marsikje je potrebno le poskrbeti za ohranjanje obstoječega stanja – nadaljevanje uveljavljenih dejavnosti, na primer s pašo ali košnjo suhih in vlažnih travnikov po cvetenju in gnezdenju, s trajnostnim gospodarjenjem z gozdovi, z ohranjanjem vodotokov z obrečno vegetacijo in z ohranjanjem mokrišč. Ponekod, zlasti na večjih območjih, je pomembna tudi priprava načrta upravljanja oz. varstva, v katerem so opredeljene najpomembnejše cone in ukrepi. To bo ena od nalog konzorcija Natura 2000 za Pomurje.

Drugi nameni konzorcija NATURA 2000 so:

Da se vzdržuje ali, če je to primerno, obnovi ugodno stanje ohranjenosti:

- naravnih habitatnih tipov
- habitatov ptic in drugih redno pojavljajočih se vrst ptic selivk

3. Delovanje Pomurskega konzorcija »Natura 2000«

Naravovarstveni ukrepi se morajo načrtovati in razvijati kot integriran sistem. Njihove koristi pa so večje kot je seštevek posameznih učinkov. Marsikje se še pojavljajo pomisleki o upravičenosti zavarovanja takšnih območij. Vztrajanje na mnenju ali sprejemanje mnenja o možni prevladi negativnih učinkov varovanja pred koristmi za razvoj samoupravnih lokalnih skupnosti, bi dejansko pomenilo vztrajati na neprilagajanju ponujenim razvojnim priložnostim. Prav tako bi to pomenilo nasprotovanje demokratičnim in socialnim pravicam uporabnikov naravnih bogastev o namenih in načinih njihove izrabe. Z opredelitvijo statusa območja Natura 2000 ne pomeni, da lokalne skupnosti izgubljajo svoje razvojne možnosti. Le prednost se daje tistim interesom in družbenim skupinam, ki spoštujejo zakonitosti narave. S tem se ne omejuje komercialni, niti socialni dejavniki trajnostnega razvoja v samoupravnih lokalnih skupnostih ali državi. Dodelitev statusa območja Natura 2000 je razvojni ukrep, ki sam po sebi nima negativnih učinkov, oz. je sama njegova uvedba že odziv na negativne razsežnosti gospodarskega razvoja. Morebitne izgube zaradi dodelitve statusa Natura 2000 lahko nastopijo le če prednosti, ki jih tak status daje ne izkoristimo. Zato je glavna naloga konzorcija Natura 2000 za Pomurje doseganje konsenza o ukrepih za spodbujanje razvojnih priložnosti ter usposabljanje interesentov za trajnostno izrabo območij Natura 2000.

Konzorcij ima v načrtu sprejeti ukrepe, ki bodo uravnotežili komercialne in nekomercialne razvojne procese na območjih z najvišjimi biotskimi vrednotami. Temeljni trajnostni inštrument integracije biotskih in ekonomskih vidikov razvoja pa je partnersko odločanje zainteresiranih (eden od osnovnih namenov za ustanovitev konzorcija) o načinih in namenih izrabe večstransko uporabnih funkcij biodiverzitete. Med pogajanja v konzorciju vključenih subjektov razvojnega partnerstva o izrabi biotske raznovrstnosti bodo prednost dobile najbolj celostne in trajnostno naravnane rešitve.

Lokalne razmere so vedno specifične. Zato država ni oblikovala oz. določila nekih konkretnih priporočil za območja z visoko biotsko raznovrstnostjo. To je eden glavnih razlogov tudi za ustanovitev in delovanje konzorcija. Prav tako se iz tega vidi njegova specifična vloga. Samoupravna lokalna skupnost je tista, ki bo odločala o razvojnih možnostih na omenjenih območjih. Kljub temu je mogoče zasnovati vsaj načrt splošnih ukrepov za izrabo razvojnih priložnosti, ki jih prinaša podelitev statusa območja Natura 2000.

Naravovarstveni cilji so v interesu konzorcija pred ekonomskimi učinki. Cilji gospodarjenja z biotsko raznovrstnostjo so po veljavni Strategiji ohranjanja biotske raznovrstnosti:

- ✚ usposobitev domačega prebivalstva za vodenje in izvajanje novih dejavnosti, ki jih omogoča in prinaša varovano in zavarovano območje, še posebej narodni, regijski ali krajinski park
- ✚ okrepitev kapacitet ustreznih ustanov, ki so vključene v ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo njenih sestavin
- ✚ spodbujanje ekološkega kmetijstva in podpiranje trženja ekoloških proizvodov iz območij parkov
- ✚ izvajanje kmetijsko okoljskih programov, ki pomagajo ohranjati pomembne habitate in omogočajo rentabilnost kmetij z ekstenzivno kmetijsko proizvodnjo
- ✚ podpiranje modernizacije in obnove kmetijskih gospodarstev, ki prispeva k večji sonaravnosti in nižjemu obremenjevanju okolja
- ✚ spodbujanje ekonomske diverzifikacije in razvoja dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, ki temelji na ohranjeni biotski raznovrstnosti
- ✚ spodbujanje povezovanja kulturnih programov s programi ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva kulturne dediščine
- ✚ pravočasno ugotavljanje in preprečevanje negativnih trendov, ki jih na doslej neposeljena območja prinaša razvoj prometne infrastrukture

Drugi temeljni cilji gospodarjenja na območjih z visoko biotsko pestrostjo so predvsem socialno - demografski (ohranjanje poseljenosti in izboljšanje ekonomsko-socialnih vidikov). Politike in dejavnosti, ki podpirajo ohranjanje biotske raznovrstnosti prinašajo možnosti za zaposlovanje in povečanje prihodkov samoupravnih lokalnih skupnosti. Naravovarstvene dejavnosti imajo nekoliko manjše neposredne učinke na dodatno zaposlovanje, zaradi primarno nekomercialnega značaja varstva narave (javno financiranje teh dejavnosti). Zato pa podpirajo precej več posrednih zaposlitev, predvsem v okviru turizma na podeželju, ekoturizma. Temeljno ekonomsko in politično vprašanje tako ni, ali pozitivni učinki statusa območja Natura 2000 pretehtajo negativne, ampak, kako izrabiti nove razvojne možnosti na območjih Natura 2000. Vse to so naloge ustanovljenega konzorcija Natura 2000 za Pomurje.

4. Pomen območij Natura 2000 za trajnostni razvoj

Izhodiščna ugotovitev je, da so vplivi določitve območij Natura 2000 integralni. Okoljski vplivi so neločljivi od sociogospodarskih vplivov. Območja Natura 2000 se ne določajo mimo sociogospodarskih presoj v samoupravnih lokalnih skupnostih, v regijah ali v državi; spremljajo jih tudi razdelane komunikacijske strategije.

Območja Natura 2000 obsegajo že dobro tretjino državnega ozemlja (od tega se 40% že nahaja v zavarovanih oziroma za zavarovanje predlaganih območjih). Že leta 1999 je Državni zbor RS sprejel nacionalni program varstva okolja in prostorski plan države, kjer je za zavarovanje najpomembnejših območij za ohranjanje narave predvidena ustanovitev nekaterih večjih zavarovanih območij – parkov. V skupnem deležu bi to pomenilo preko 30% ozemlja države pod parkovnim varstvom.

Država želi prepustiti lokalnim skupnostim in pobudam, da same odločajo o razvojnih priložnostih in prioritetah določenega območja. To so stvari notranjih odnosov in razmerij. Konzorcij je organ, ki bo to nekaj vlogo države opravljal. Konzorcij bo prispeval prav tako k novemu procesu oblikovanja zavesti, ki je v Pomurju še premalo prebujena. Gre za zavedanje da je za oblikovanje razvojnega soglasja potrebno predvsem vključevanje čim širšega kroga zainteresiranih subjektov v procese odločanja in vodenja, zlasti pri oblikovanju razvojnih ciljev in vrednotenju njihovega doseganja. Predvsem pa bo konzorcij s svojim delom vzorčno prikazal, da je odgovornost za lastni položaj in razvoj predvsem na nas samih – Prekmurcev.

Dodeljevanje statusa območja Natura 2000 - gre za posebej pomembne ekosisteme, ki vključujejo evropsko ogrožene habitatne tipe in habitate evropsko ogroženih rastlinskih in živalskih vrst – je priložnost za Pomurje. Ohranitev evropske naravne dediščine je pomembnejša od gospodarskih in denarnih učinkov. Vendar pa se ti lahko ustvarjajo, če se jih vključi npr. v turizem. Gospodarske interese naravovarstva v povezavi s turizmom bi morali razumeti kot orodje za zadovoljevanje osnovnih potreb ob istočasnem ohranjanju zdravja ekosistemov. Območja biotskih vrednot predstavljajo tudi centre podpor, ki omogočajo normalno delo in življenje.

Na vprašanje kako se lahko samoupravne lokalne skupnosti okrepijo in prevzamejo odgovornost za doseganje in razporejanje koristi od takih območij bo ravno ponujal ustanovljeni konzorcij.

Naravovarstveno vrednejša območja so praviloma manj primerna za intenzivno kmetijsko proizvodnjo, zato so tamkajšnji kmetje upravičeni do podpore za ohranjanje tradicionalnega načina kmetovanja, ki je ključnega pomena za ohranitev biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti. Konzorcij bo preko svojih članov spodbujal trajnostno naravnan način kmetovanja.

Konzorcij bo tudi sodeloval v mednarodnih spodbujevalnih mehanizmih (skladih, programih in institucijah), ki so namenjeni ohranjanju biotske raznovrstnosti.

Konzorcij bo s svojim delom in povezovanjem vplival na spremembo neprilagodljivosti novim razvojnim izzivom. Še vedno je namreč preveč poenostavljeno dožemanje sedanjih koristi od enostranske rabe neobnovljivih naravnih bogastev kot npr. biotskih vrednot, in sicer, da ni ekonomsko upravičena. Dejansko pa ohranjanje biotske raznovrstnosti prinaša tudi neposredne kratkoročne koristi. Potrebno je spremeniti navade in zavest. Konzorcij bo kanal za sinergijo naravovarstvenih in ekonomskih učinkov v katerih nobeden od teh ne bo zapostavljen. Vzroki ogrožanja biotske raznovrstnosti so sistemski, predvsem:

- ✚ neintegralna uporaba potencialov biotske raznovrstnosti, ki se kaže v uporabi večnamenskih bogastev kot da bi bila enonamenska
- ✚ pomanjkljivosti javnega in privatnega upravljanja naravnih razvojnih potencialov v razvojnih ekscesih
- ✚ siromašenju naravnih ekonomskih potencialov,
- ✚ povečevanju regionalnih razvojnih razlik, siromašenju kulturne in naravne dediščine ter tradicionalnih stilov življenja

V Sloveniji in predvsem v Pomurju, območju revnim s komercialnimi ekonomskimi bogastvi preostali resursi (v nekem smislu nekomercialni, ker zanje še ne obstajajo tržne niše, ki bi omogočile trajnostno izrabo biotskih potencialov) predstavljajo pravzaprav največjo neizkoriščeno razvojno priložnost (za trajnostni razvoj). Trajnostna raba biotske raznovrstnosti je definirana kot *»raba sestavin biotske raznovrstnosti le na način in v količini, ki dolgoročno ne povzroča zmanjševanja biotske raznovrstnosti, tako da ostaja ohranjena njena zmožnost za zadovoljevanje potreb in pričakovanj sedanjih in prihodnjih generacij..... Biotsko raznovrstnost je treba razumeti kot kvaliteto, kot zbirko sestavin, ki jo danes ne uporabljamo v celoti, potrebovale pa jo bodo prihodnje generacije«* (SOBRS, 2002, str. 20). To pomeni zavzemanje za uporabo biotske raznovrstnosti s ščitenjem (varovanjem) potencialov, ki jo razumemo kot obliko neškodljive oz. čiste ekonomske rabe.

Največje izgube na območjih Natura 2000 so povezane z neukrepanjem države in samoupravnih lokalnih skupnosti za zavarovanje najdragocenejših ekonomskih resursov v državi. Na primer: varovano mokrišče lahko koristi le enemu območju narave in vodnih virov, serija povezanih in varovanih ali zavarovanih mokrišč vzdolž rečnega koridorja pa lahko zagotovi večjo korist celotni regiji oz. njenim naravnim in človeškim skupnostim, tudi v turizmu.

Ohranjena in zdrava narava je predpogoj za načrtovanje sive infrastrukture, tudi tiste, ki sicer ni neposredno namenjena upravljanju biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot, a povečujejo zanimanje zanjo in s tem pomembno zvišujejo njeno ekonomsko vrednost. Gre npr. za: gradnjo in vzdrževanje poti; ureditev piknik prostorov; informacijski centri; prenočišča; počivališča in sanitarije; zbiranje odpadkov; infrastruktura za zmanjševanje vplivov (npr. ovire, urejena parkirišča in pešpoti, ureditev javnega prevoza zaradi omejevanja prometa ipd.); tehnike upravljanja obiska (monitoring vplivov in ukrepi za preprečevanje oz. odpravljanje neželenih posledic); vodenje obiskovalcev po naravnih in kulturnih znamenitostih in druge interpretacijske tehnike.

Konzorcij bo s svojo vlogo reševal ključne probleme: praktično - upravljske, odsotnost strukturnega dialoga in participacije konkurenčnih uporabnikov pri izbiri prednostnih namenov in načinov uporabe posameznih funkcij naravnih bogastev. To pomeni, da bo konzorcij zagotavljal:

- ✚ pluralno obravnavo alternativ, rešitev
- ✚ vključevanje preferenc treh funkcij/uporab naravnih bogastev – trajnostnega razvoja (okoljski, socialni, gospodarski); prednost se bo dajal tistim ekonomskim preferencam rabe, ki zagotavljajo obnovljivo rabo naravnih bogastev;
- ✚ usposabljanje zainteresiranih uporabnikov posameznih funkcij za trajnostno rabo prostora

Izobraževanje in usposabljanje zagotovo zvišuje učinkovitost upravljanja, strateškega komuniciranja in povečuje sposobnosti za izrabo priložnosti. Uporabno znanje lahko tudi zniža potrebo po finančnih sredstvih za doseg določenega naravovarstvenega cilja oziroma poveča njihov naravovarstveni domet tako, da poviša le potrebo po kadrovskih kvalitetah (znanju, usposobljenosti ljudi). Konzorcij se bo zavzemal za okrepitev bazičnega raziskovanja, ki prispeva k ohranjanju in trajnostni uporabi sestavin biotske raznovrstnosti, njenih načel, konceptov in osnovnih mehanizmov. V Sloveniji trenutno ni obsežnih raziskav za razvijanje tehnologij iz sestavnih delov biotske raznovrstnosti, niti slovenske ustanove in podjetja ne patentirajo teh izsledkov. V sklopu izobraževanja bo konzorcij izvajal ogled dobre in slabe prakse v območjih Natura 2000 iz tujine in doma.

Na novo se tudi opredeljuje način opredeljevanja politike in ukrepov znotraj zaprtega kroga vladnih uslužbencev (države). Vendar pa imajo vlade s takšnim pristopom nemalokrat težave, ko si prizadevajo, da bi javnost (v Pomurju bo to vlogo prevzel konzorcij) sprejela politiko in ustrezne ukrepe. Povezovanje ustvarjalcev politike in širše javnosti je naloga, ki zahteva komunikacijsko usposobljenost. Komuniciranje je orodje, ki povečuje učinkovitost pri

premoščanju prepada med različnimi interesi v okviru reševanja določene naravovarstvene problematike in pri iskanju skupnih interesov v okviru reševanja varstvenih in razvojnih možnosti. Prednosti, ki jih bo konzorcij doprinesel z komunikacijsko koordinacijo med vsemi subjekti pri ustvarjanju politike je:

- ✚ priložnost boljše povezave z resničnim stanjem v naravi zaradi boljšega razumevanje položaja različnih zainteresiranih družbenih skupin s skupnim opredeljevanjem problemov in izbiranjem rešitev. Možnosti za uspeh se s tem povečujejo.
- ✚ večje je tudi medsebojno zaupanje, kar opogumlja k sodelovanju.

S svojim delom želi konzorcij tudi vplivati na razvoj podjetništva v območjih Natura 2000. Za to pa so potrebni sistemski predpogoji kot so infrastrukturni, lastninski statusi (odkup, najem, koncesije) in finančni (ekološki sklad, subvencije, davčne olajšave). Zajeti je treba predvsem občine, lokalne podjetniške centre, regionalne in območne razvojne agencije in druge podporne institucije. Konzorcij bo tudi skrbel za prijave na razpise in iniciranje razvojnih projektov s področja naravovarstva. Konzorcij kot partnerstvo javnega in zasebnega, bo predstavljal referenco pri generiranju, odločanju in sodelovanju razvojnih naravovarstvenih projektov v Pomurju.

Konzorcij bo:

- ✚ Sodeloval pri projektu Revalorizacija družbenih in ekoloških funkcij izbranih vodotokov
- ✚ Sodeloval na izbranem sejmu s predstavitvijo dela, programa, izdelkov ... vseh članov Konzorcija
- ✚ Izvedel 1 ekskurzijo na območje Nature 2000 – primer dobre prakse
- ✚ Izvedel 2 delavnici z naravovarstveno vsebino
- ✚ Sodeloval pri iniciranju projektnih predlogov z naravovarstveno vsebino
- ✚ Dogovor o izdelavi skupne zloženke ali kake druge publikacije, kjer se kratko predstavijo vsi člani konzorcija (morda še izdelava skupnega logotipa, zastave, suvenirja ...)
- ✚ Poskušal doseči dogovor o predlogih prostovoljnih samoomejevalnih ukrepov (npr. en dan na teden vsi člani konzorcija ne bomo uporabljali avta, ne bomo kupovali olja v plastenkah ampak v steklenicah ...)
- ✚ Pripravil nabor predlogov občinskim svetom za sprejetje nekaterih novih občinskih odlokov (npr. »v naši občini gostovanje cirkusa ni zaželeno« ali »občinski redarji imajo pravico opomniti tiste, ki ne ravnajo etično z živalmi« ..)
- ✚ Pripravil vsaj 2 akciji za ohranitev biodiverzitete Prekmurja.

